

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Калашникової Ганни Олександрівни на тему
«Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 051 – Економіка, галузі знань 05 – Соціальні та
поведінкові науки

Детальний аналіз дисертації **Калашникової Ганни Олександрівни «Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору України»,** надає можливість сформулювати узагальнені висновки щодо актуальності, ступеня обґрунтованості основних наукових положень, наукової новизни, практичного значення, висновків, рекомендацій, рівня виконання наукових досліджень, а також загальної оцінки роботи.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Виробництво продукції сільського господарства в Україні є одним з найважливіших видів економічної діяльності, що забезпечує продовольчу безпеку держави та значну частину її експортного потенціалу і валютних надходжень. Подальший розвиток аграрної сфери потребує активізації інвестиційної діяльності як передумови нарощування темпів відтворення капіталу, оновлення матеріально-технічної бази та інноваційного розвитку і, як наслідок, підвищення конкурентоздатності продукції на ринку, сталого розвитку сільських територій.

Ефективне інвестування аграрної сфери сприяє позитивним зрушенням в цілому в національній економіці країни і є найважливішим шляхом щодо стабілізації розвитку економіки і соціуму держави та зайняття нею належного місця в глобальних процесах, а для кожного аграрного товаровиробника – стратегічним напрямом досягнення цілей його операційної діяльності та нарощування капіталу.

Це, у свою чергу, вимагає науково-прикладного опрацювання питань визначення пріоритетних напрямів підвищення ефективності інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору. Необхідність теоретичного, методологічного та практичного вирішення окреслених вище проблем засвідчують високу актуальність теми дисертації, її наукову і практичну значимість.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх новизна. Автором описано наукову проблему, обґрунтовано необхідність її розв'язання, сформульовано мету досліджень та практичне значення результатів досліджень дисертаційної роботи. Діагностика стану функціонування аграрного сектору України та джерел формування його інвестиційних ресурсів на основі методів математичної статистики підтвердила достовірність одержаних результатів, а також логіку та якість сформульованих висновків та рекомендації виробництву.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дисертацію виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри економіки Національного університету біоресурсів і природо-користування України за темою «Наукові засади ефективного господарювання в агропромисловому виробництві» (номер

державної реєстрації 0116U001708), в межах якої авторкою розроблено науково-методичні підходи до оцінювання інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки країни та на основі побудованої моделі інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору запропоновано орієнтири його зростання.

Метою досліджень є розробка та обґрунтування теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо ефективного інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору української держави.

Мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження сформульовані коректно і відповідають темі роботи, а висновки надають відповіді на поставлені завдання.

Основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, їх новизна, рівень обґрунтованості та достовірності.

Для досягнення поставленої мети автором проведено детальне вивчення широкого спектру вітчизняних і зарубіжних наукових праць з проблематики інвестиційного забезпечення аграрного сектору, у тому числі в умовах розширення географії активних бойових дій на території України. Список використаних джерел містить 214 найменувань. Це дало змогу автору дисертації не лише узагальнити та систематизувати існуючі теоретико-методологічні засади та прикладні аспекти досліджуваної проблематики, врахувати зарубіжний досвід її теоретичного та практичного розв'язання, але й визначити дискусійні й недостатньо опрацьовані аспекти обраної теми, окреслити новий напрям для власного наукового дослідження. Висновки, зроблені автором за результатами дисертаційного дослідження логічно взаємозв'язані, відображають задекларовану автором новизну наукових досліджень, концептуальні положення підходів до розкриття проблеми інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектора і зокрема сільськогосподарських підприємств в контексті військових дій на території України та економічних змін, які мають значний вплив на результати господарювання аграрного сектору економіки України.

У дисертації логічно розкрито поставлені завдання дослідження, що свідчить про досягнення обраної мети і завершеність опрацювання проблеми теоретико-методичного та практичного аспектів інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору України. Аналіз змісту дисертації та опублікованих праць дає підстави дійти висновку про достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, які виносяться здобувачем на захист. Достовірність результатів дослідження підтверджується високим рівнем їхнього теоретичного обґрунтування, впровадженням у практику і навчальний процес, а також апробацією на науково-практичних конференціях, публікацією у вітчизняних фахових та зарубіжних наукових виданнях. Новизна отриманих результатів дослідження підтверджена відповідною апробацією у фахових наукових виданнях.

Новизна наукових результатів полягає у запропонованій моделі впливу ризиків на рівень формування інвестиційного потенціалу аграрного сектору в умовах розширення географії активних бойових дій на решті території України та в умовах ведення активних бойових дій, із використанням когнітивного моделювання, яка є математичною багатокритеріальною моделлю, і враховує, у тому числі, вплив парних ризиків на рівень формування інвестиційного потенціалу аграрного сектору по кожній з компонент, що підвищує вірогідність

результатів прогнозування значення рівня інвестиційного потенціалу з позиції забезпечення інвестиційного розвитку аграрного сектору в умовах ведення активних бойових дій.

Практичне значення отриманих у дисертаційній роботі результатів полягає у розробленні методико-прикладного забезпечення процесів інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки України.

Повнота викладу матеріалу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. За результатами виконаних досліджень опубліковано 9 наукових праць, з них 4 - у фахових виданнях України, 2 – у наукових виданнях іншої держави, 3 - у матеріалах науково-практичних конференцій.

Оцінка змісту дисертації. Основний текст дисертаційної роботи викладено на 293 сторінках машинописного тексту, який складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту 209 сторінок. Робота ілюстрована 42 таблицями і 26 рисунками. Список використаних джерел налічує 214 найменувань.

У **Вступі** авторка обґрунтувала актуальність обраної теми досліджень, вказала на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, зазначила мету і завдання досліджень, сформулювала наукову новизну і відобразила практичне значення одержаних результатів, відобразила особистий внесок здобувача і навела загальні відомості, які стосуються апробації результатів досліджень та їх публікації в наукових виданнях.

У першому розділі **«Наукові засади інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору України»**, на підставі використаних джерел літератури узагальнено наукові підходи вчених до визначення понять «інвестиційна діяльність», «інвестиційний потенціал», «інвестиційне забезпечення» та «ефективна система інвестиційного забезпечення», а також виокремлено переваги та недоліки в запропонованих їх трактуваннях.

Визначено чинники, що впливають на формування системи інвестиційного забезпечення аграрного сектору у розрізі макро-, мезо- та мікрорівня. Запропоновано розширити інвестиційні можливості сільськогосподарських підприємств шляхом активізації використання інвестиційного потенціалу, що сприятиме відновленню відтворювального процесу в аграрному секторі.

У другому розділі **«Стан, тенденції розвитку та ефективність інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору»**, проаналізовано тенденції розвитку аграрного сектору та ефективності його інвестиційного забезпечення. Виявлено негативну динаміку інвестування аграрного сектору та визначено її причини.

Досліджено фактори, що впливають на основні компоненти інвестиційного потенціалу та запропоновано науковий підхід щодо методики розрахунку таксономічного показника рівня інвестиційного потенціалу підприємств аграрного сектору та окремих сільськогосподарських підприємств Черкаської області. Розроблено вектор-еталон компонент інвестиційного потенціалу для аграрного сектору у розрізі економічної, соціальної, екологічної, інвестиційної та виробничої компонент та отримано їхні значення. Вказано на необхідність розроблення та використання комплексної моделі гармонійного розвитку системи залучення інвестицій.

У третьому розділі «**Напрями підвищення ефективності інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору**», авторкою використано метод головних компонент при визначенні пріоритетних напрямів підвищення ефективності інвестиційного забезпечення аграрного сектору України.

За результатами дослідження розроблено багатофакторну економетричну модель для оцінки впливу наявних та залучення потенційних можливостей внутрішніх та зовнішніх інвестиційних ресурсів на рівень інвестиційного забезпечення аграрного сектору, що дозволило спрогнозувати його показники на майбутнє.

Побудовано когнітивну модель впливу ризиків на рівень формування інвестиційного потенціалу аграрного сектору за умови розширення географії активних бойових дій на решті території України та в умовах ведення активних бойових дій. Визначено індекси ризиків за рівнем їхнього впливу на формування рівня інвестиційного потенціалу аграрного сектору за даних умов. Спрогнозовано значення рівня інвестиційного потенціалу з позиції забезпечення інвестиційного розвитку аграрного сектору в умовах ведення активних бойових дій.

Запропоновано за мирних умов функціонування, поєднання запропонованих напрямів моделі інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору та нових інструментів, зокрема, цифровізація економіки, токенизація активів, розвиток ринку віртуальних активів, сприятиме покращенню інвестиційного забезпечення аграрного сектору в умовах активних військових дій.

Висновки та рекомендації мають відповідне наукове і економічне обґрунтування, які спрямовані на вирішення завдання підвищення ефективності інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору України.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи. Загалом оцінюючи позитивно дисертаційну роботу Калашникової Ганни Олександрівни, достатній методичний рівень виконання наукового дослідження, належне обґрунтування вибору теми дослідження і практичне значення виконаних досліджень, вважаю за доцільне вказати на недоліки та висловити окремі побажання щодо її змісту:

1. У розділі 1.2 автором досліджено чинники формування ефективної системи інвестиційного забезпечення аграрного сектору, при цьому вся увага приділена лише процесу залучення та надходження іноземного капіталу. Вважаємо, що нині економічний потенціал вітчизняних аграрних виробників є доволі потужний, а тому було б доречним приділити увагу у роботі даному питанню.
2. Досліджуючи основні проблеми, що перешкоджають ефективному залученні іноземних інвестицій в аграрний сектор України (стр. 54) було визначено перелік факторів, що негативно впливають на інтенсивність надходження іноземного капіталу. Вказані фактори представляють узагальнений погляд на ситуацію з інвестуванням у всіх галузях економіки України. Окрім цього суперечливою є думку автора, що низька ефективність функціонування ринку землі призупиняє темпи розвитку вітчизняного аграрного сектору і потребує реформування та осучаснення.

Оскільки вважаємо, що нині вітчизняний ринок землі є найбільш динамічним та сучасним.

3. На основі досліджених у першому розділі методичних підходів оцінювання інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору авторкою запропоновано науковий підхід щодо методики розрахунку таксономічного показника рівня інвестиційного потенціалу підприємств аграрного сектору та окремих сільськогосподарських підприємств Черкаської області. В основу дослідження покладена інформація сільськогосподарських підприємств Черкаської області. Щоб уникнути декларативності, при формуванні висновків, доречно було б при розрахунках врахувати результати діяльності всіх суб'єктів аграрного ринку регіону.
4. До безсумнівних здобутків даної роботи слід віднести ґрунтовне опрацювання моделі інвестиційного забезпечення аграрного сектору на макро і мікрорівнях. Синергія від впровадження якої становитиме за розрахунками авторки 38,79 %, що є достатнім для реалізації поставлених завдань, а саме, підвищення рівня ефективності інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору України. Однак практичне значення одержаних результатів моделювання значно підсилили б, по-перше, вказані функції та роль аграрних виробників та їх інституційний взаємозв'язок з іншими учасниками моделювання; по-друге, обґрунтовані позитивні результати та негативні наслідки від впровадження даної моделі для всіх учасників аграрного ринку.
5. Схвально оцінюючи доробок дисертанта щодо спроби спрогнозувати інвестиційний розвиток аграрного сектору України, відмітимо, що було враховано широкий спектр компонентів, що приймають участь у забезпеченні інвестиційного розвитку, у тому числі, в умовах ведення активних бойових дій та впливу інших ризиків. За прогнозними даними протягом 2022–2024 рр. обсяги інвестиційного потенціалу з позиції забезпечення інвестиційного розвитку по кожній з компонент знижуватимуться в середньому на 71,12–82,3 % щорічно. Враховуючи вказані результати авторкою запропоновано заходи, що сприятимуть покращенню інвестиційного забезпечення аграрного сектору в умовах активних військових дій. Разом з тим, вважаємо, що при прогнозуванні інвестиційного розвитку аграрного сектору було б доречно враховувати не лише обсяги іноземного інвестування, а й вітчизняних товаровиробників та донорської допомоги яка надходить від міжнародних організацій (на розмінування територій, відновлення інфраструктури та матеріально-технічного оснащення, розвиток науково-дослідної діяльності тощо).
6. Попри отриманий негативний прогноз інвестиційного розвитку аграрного сектору України (2024 р.), що обумовлено веденням активних бойових дій на території країни, доцільно було розробити рекомендації які б сприяли швидкому відновленню аграрної сфери у післявоєнний період.

Однак вказані зауваження не знижують наукової цінності дисертації, не змінюють загальної високої оцінки теоретичного і практичного значення отриманих результатів, а слугують лише стимулом до подальших досліджень автора у цій проблематиці.

Загальний висновок. Дисертаційна робота характеризується високим рівнем актуальності, наукової новизни та практичної спрямованості, містить нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності вирішують важливу науково-практичну проблему щодо надходження інвестиційного капіталу у розвиток аграрного сектору України.

Вважаю, що дисертаційна робота Калашникової Ганни Олександрівни «Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору України» є завершеною науковою працею, за актуальністю, новизною, практичним значенням, обґрунтованістю наукових положень та висновків повною мірою відповідає Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 щодо здобуття наукового ступеня доктора філософії та вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України від 12.01.2017 року №40, та може бути представлена для офіційного захисту в разовій спеціалізованій вченій раді, а її авторка – Калашникова Ганна Олександрівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка, галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
Уманського національного
університету садівництва

Інна НОВАК

